

Маріупольський державний університет

Кафедра практичної психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. завідувача кафедри
практичної психології

Людмила ВАРАВА Людмила ВАРАВА

«27» серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДПП 1.2.7. «ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Освітньо-професійна програма «Практична психологія»

Спеціальність 053 Психологія

Факультет філології та масових комунікацій

ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ «БАКАЛАВР»

2020-2021 рік

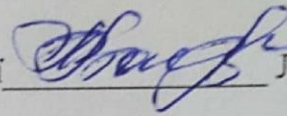
Робоча програма навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» для здобувачів вищої освіти ОС «бакалавр», спеціальності 053 Психологія (освітньо-професійна програма «Практична психологія»). Маріуполь: МДУ, 2020. 14с.

Розробник: кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології
Мойсеєнко Р.М.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри практичної психології

Протокол №1 від "27" серпня 2020 року

В.о. завідувача кафедри практичної психології

Людмила ВАРАВА

© Мойсеєнко Р.М., 2020

© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
Модулів – 3	053 Психологія (Практична психологія)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		4-й	4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	10 год.
		Самостійна робота	
		45 год.	67 год.
		Індивідуальні завдання:	
		9 год.	5 год.
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 33% / 66%

для заочної форми навчання – 20% / 80%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: озброїти студентів знаннями, вміннями, навичками в галузі наукової діяльності, забезпечити наукову і практичну підготовку студентів до виконання експериментальної роботи в закладах освіти, виховних закладах, соціальних центрах та інших установах; формування у студентів стійкої мотивації навчально-дослідної діяльності, розвиток вмінь та навичок з організації та проведення науково-дослідної роботи в психологічній практиці.

Завдання:

- ознайомлення з методологічною базою, науковим інструментарієм сучасного психолого-педагогічного дослідження;
- озброєння методами та прийомами організації дослідницької роботи;
- оволодіння навичками самостійної роботи з науковою, методичною літературою;
- вивчення теоретичних основ організації, проведення експериментальної роботи з дітьми різного віку та педагогічними працівниками;
- розвиток здібностей застосовувати одержані знання та вміння під час виконання курсових (дипломних) робіт.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень» відноситься до циклу нормативних дисциплін професійної підготовки студента для ОП.

Передумови вивчення дисципліни. Вивченню дисципліни «Основи наукових досліджень» за ОП «Практична психологія» має передувати «Загальна психологія», «Комп'ютерні системи та технології», «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Результати навчання. У ході вивчення курсу студент освітньої програми «Практична психологія» набуває таких компетенцій:

Загальні компетентності: Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміння застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя (КЗ-1); здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел (КЗ-2); здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку (КЗ-4).

Спеціальні компетентності: Володіти комплексом психологічних знань з фундаментальних та прикладних дисциплін: загальної, соціальної, вікової та педагогічної психології, психодіагностики, консультування (КП-1); організовувати і виконувати науково-психологічні дослідження певної проблеми (КП-2); впроваджувати різні теоретико-методологічні підходи в психокорекційній роботі (КП-4).

Відповідно ОП «Основи наукових знань» як навчальна дисципліна сприяє досягненню таких навчальних результатів: використання базових теоретико-методологічних понять психологічної науки та практики в усіх

формах професійної діяльності; Здійснення професійної діяльності, спираючись на розуміння закономірностей функціонування психічних явищ, природи та психологічної структури особистості; Володіння діагностичним інструментарієм, дотримуючись усіх відповідних вимог до його використання; Планування та здійснення експериментального дослідження і моніторингу актуальних проблем в освітньому та соціальному просторі;

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- особливості стилю наукового викладу та основні форми наукових праць;
- основні поняття і принципи наукового дослідження;
- основні поняття і категорії наукової методології;
- організаційно-правові засади науково-дослідної роботи;
- методи психологічних досліджень;
- структуру наукового дослідження;
- вимоги щодо оформлення літературних джерел;

вміти:

- аналізувати наукову та методичну літературу;
- розробляти науковий апарат дослідження: об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу;
- розробляти методику і програму наукового дослідження;
- робити самостійні ґрунтовні висновки стосовно певного етапу наукового дослідження,
- планувати, організовувати експериментальну роботу в закладах освіти;
- здійснювати якісний і кількісний аналіз результатів дослідження;
- здійснювати психодіагностику розвитку дітей;
- розробляти методичні рекомендації для практичних працівників з проблем навчання та виховання дітей різного віку;
- спостерігати і аналізувати освітньо-виховну та психологічну роботу з дітьми;
- використовувати кращий психологічний досвід роботи педагогічних

працівників у своїй науковій діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Методологія та методи дослідження в психології

Тема 1. Наука як сфера людської діяльності

Сучасна психологічна наука як наукова галузь. Вимоги до якості підготовки спеціалістів. Науково-дослідницька робота студентів вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації. Загальна характеристика психолого-педагогічного дослідження. Сучасна стратегія оновлення і розвитку психологічної практики. Поняття про психолого-педагогічне дослідження. Природа і функції психологічних інновацій.

Пізнавальна самостійність - головна риса активної особистості.

Дослідницький підхід до навчання. Особливості науково-дослідної роботи студентів з психологічної проблематики. Характеристика змісту навчального курсу «Основи наукових досліджень».

Основні поняття: наукова робота, дослідження, психологічна практика.

Тема 2. Методологічні проблеми розвитку психологічної науки і практики

Методологія психології - вчення про вихідні положення, принципи, способи пізнання, пояснювальних схемах перероблення дійсності. Провідні поняття методології психології. Аналіз різних тлумачень поняття "методологія". Основні положення методології психології.

Зміст методологічного знання психології. Методологія психології як самостійна наукова галузь. Теоретичні основи і проблематика сучасних психолого-педагогічних досліджень. Методологічні та теоретичні дослідницькі проблеми.

Філософський, загальнонауковий, конкретно науковий рівень методології психології. Сутність системного підходу у психології. Сутність діяльнісного підходу у психолого-педагогічних дослідженнях.

Принципи побудови психологічних досліджень: теоретичні, методологічні. Характеристика методологічних принципів психолого-педагогічного дослідження: об'єктивності, історизму, системності, розвитку, казуальності тощо.

Основні поняття: методологія, принципи дослідження системний підхід, діяльнісний підхід.

Тема 3. Взаємозв'язок психологічної науки і практики як методологічна проблема

Гносеологічні аспекти співвідношення теорії і практики. Практика –

джерело пізнання.

Дослідження вчених-психологів Б.Г. Ананьєва, В.Н. Дружиніна, В.П.Зінченко, В.В. Рибалко та інших про зв'язок теорії з практикою. Аналіз літератури з різних аспектів взаємовідносин теорії й практики.

Форми взаємодії психологічної науки і практики: змістовна, організаційна, інформаційна, кадрова.

Компоненти системи «психологічна наука – практика»: знання, інформаційне вираження знань, професійні виконавці, масштаби реалізації, урахування певних умов.

Основні поняття: теорія та практика психологічної науки.

Тема 4. Загальні тенденції розвитку практичної психології

Психологія в системі наукового знання та підвищення теоретичного рівня досліджень. Особливості психології як галузі наукового знання.

О.М. Леонтьєв - засновник цілісної теорії розвитку особистості. Л.С. Виготський - розробник психологічної теорії на рівні наукового знання. Послідовний розвиток уявлень про науковий статус психології (Б.Г. Ананьєв, В.М. Дружинін, В.П. Зінченко, Г.С. Костюк та інші).

Диференціація та інтеграція психологічних дисциплін. Особливості процесу диференціації сучасного наукового знання. Типи інтегративних процесів: міжнаукові, міждисциплінарні.

Експериментальна психологія Л.С. Виготського. Предмет педагогічної психології. Взаємодія психології з новими інтегративними дисциплінами. Значення методологічних досліджень в практичній психології. Систематизація, уточнення та збагачення понять і термінів психологічної науки.

Основні поняття: галузь науки, концепції, теорії, науковий статус, диференціація, інтеграція знань.

Тема 5. Методи наукового дослідження

Наукове дослідження, як цілеспрямоване вивчення об'єкту (предмету), в якому використовуються методи науки.

Емпірико-теоретичні методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, гіпотетичний метод, системний метод.

Теоретичні загальнонаукові методи: узагальнення, формалізація, абстрагування. Емпіричні загальнонаукові методи: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент.

Конкретно-наукові методи: метод спостережень, документальних джерел, метод опитування, експертні методи, метод психологічного експерименту. Спеціальні методи.

Основні поняття: метод, методика, об'єкт, предмет, теоретичні, емпіричні методи.

Змістовий модуль 2. Технологія наукового дослідження

Тема 1. Процес та структура наукового дослідження в психології

Джерела і фактори психологічної проблематики. Співвідношення системного і комплексного підходу в психології.

Нормативні вимоги до методики наукового дослідження. Адекватність предмету і методу дослідження в психології.

Констатуючий експеримент і його місце у дослідницькому процесі. Структура і зміст етапів дослідницького процесу. Загальний алгоритм виконання етапів науково-дослідницької роботи.

Обґрунтування теми, вибір об'єкту, постановка мети дослідження. Виконання огляду стану проблеми.

Розробка гіпотези та теоретичних передумов дослідження.

Програма і методика експериментального дослідження.

Мета дослідження - центральний елемент структури, методологічний інструмент дослідження.

Основні поняття: етапи дослідження, структура, програма дослідження, мета, гіпотеза, тема, нормативи, репрезентативність, вибірка.

Тема 2. Методи обробки матеріалів наукового дослідження

Важливість фактичного матеріалу в науковій роботі. Систематизація отриманого фактичного матеріалу та його опрацювання.

Параметри, критерії оцінки психологічних явищ, показників, що обумовлюють об'єктивність аналізу.

Математичні методи обробки даних експериментальної роботи. Види та способи вимірювання: реєстрація, ранжування, операція співвідношення. Умови проведення співвідносного вимірювання. Обчислення середньої величини.

Статистичні методи: кореляція рангів, обчислювання коефіцієнтів, ступенів дисперсії тощо.

Основні поняття: параметри, критерії, показники, норми, ранжування.

Тема 3. Технологія написання наукових робіт

Курсові та дипломні роботи - головні форми наукової діяльності студентів ВНЗ. Загальні вимоги до оформлення курсових, дипломних робіт. Структура курсової (дипломної) роботи: титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки (за необхідністю).

Зміст окремих частин курсової, дипломної роботи. Вступ: розкриття сутності й стану наукової проблеми, підстави та вихідні дані для розробки, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Основна частина: огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень, виклад загальної методики і основних методів дослідження, експериментальна частина і методика дослідження, відомості про проведені теоретичні та експериментальні дослідження, аналіз і узагальнення результатів дослідження.

Правила оформлення наукового звіту (курсової, дипломної роботи): загальні вимоги, нумерація сторінок, ілюстрації, таблиці, формули, загальні правила цитування, оформлення списку літератури, додатки.

Основні поняття: науковий звіт, цитування, огляд, аналіз, список джерел, зміст, висновки.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Методологія та методи дослідження в психології												
Тема 1. Наука як сфера людської діяльності	6	2				4	7	-	-			7
Тема 2. Методологічні проблеми розвитку психологічної науки і практики	8	2	2			4	9	2	-			7
Тема 3. Взаємозв'язок психологічної науки і практики як методологічна проблема	8	2	2			4	7	-	-			7

Тема 4. Загальні тенденції розвитку практичної психології	9	2	2			5	9	-	2			7
Тема 5. Методи психологічного дослідження	9	2	2			5	9	2	2			7
Разом за змістовим модулем 1	40	10	8			22	43	4	4			35
Змістовий модуль 2. Технологія наукового дослідження												
Тема 7. Процес та структура наукового дослідження в психології	12	2	2			8	12	-	2			10
Тема 8. Методи обробки матеріалів дослідження	13	4	2			7	15	2	2			11
Тема 9. Підготовка та написання курсових і дипломних робіт студентами психологічних спеціальностей	16	4	4			8	15	2	2			11
Разом за змістовим модулем 2	41	10	8			23	42	4	6			32
Усього годин	81	20	16			45	85	8	10			67
Модуль 2												
ІНДЗ					9						5	
Усього годин	90	20	16		9	45	90	8	10		5	67

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Методи психологічного дослідження	2	2
2	Використання діагностичних методик у роботі практичного психолога	2	2
3	Етапи та основні елементи проведення наукового дослідження	2	2
4	Методологія теоретичних та експериментальних досліджень	2	-
5	Основні принципи укладення анотованої бібліографії	2	-
6	Інформаційне забезпечення науково-дослідного процесу	2	2
7	Організація і проведення наукового дослідження	2	2
8	Методика підготовки і оформлення курсових та дипломних робіт. Оформлення та форми викладу результатів наукового дослідження	2	2
	Разом	16	10

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Основні напрями сучасних наукових досліджень у сфері гуманітарних наук в Україні	5	8
2	Визначити місце наукових досліджень у системі підготовки фахівців для роботи у сфері практичної психології	5	8

3	Загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний аналіз) та емпіричні методи дослідження. Методичні прийоми (спостереження, експеримент)	5	8
4	Методика наукового дослідження: методичні прийоми та процедури наукових досліджень (інвентаризація, контрольні заміри, вибіркові спостереження, суцільні спостереження, експертизи, інформаційне моделювання, дослідження документів)	6	8
5	Вибрати та обґрунтувати напрям для власних наукових досліджень (тема курсової роботи, її актуальність)	6	8
6	Визначити та обґрунтувати вибір методик для здійснення власного наукового дослідження	6	9
7	Описати вибір інформаційного забезпечення власного наукового дослідження, методику роботи з різними науковими джерелами інформації, скласти розгорнутий зміст курсової роботи	6	9
8	Підготувати тези виступу на студентській науково-практичній конференції	6	9
	Разом	48	67

9. Індивідуальні завдання

У процесі опанування дисципліни студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді реферату.

Орієнтовний перелік тем:

1. Предмет та поняття про науку, її сутність, історичні аспекти розвитку.
2. Процес пізнання, його види та структура, понятійний апарат, зміст і функції науки.
3. Наука як система знань, закономірності її розвитку.
4. Гіпотеза, докази та формування теорій.
5. Організація наукової діяльності в Україні та в вищих навчальних закладах. Наукові школи, їх головні ознаки.
6. Науково-дослідницька діяльність студентів, напрями роботи та організаційна структура.
7. Розрахунок ефективності науково-дослідних робіт, її критерії та проблеми оцінки.
8. Ефективність наукової діяльності у вищому навчальному закладі.
9. Роль інформації в наукових дослідженнях. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.
10. Процес збору та аналізу наукової інформації.

11. Бібліотечно-бібліографічні джерела інформації та автоматизовані системи обробки інформації на ЕОМ.
12. Сутність наукової публікації, її основні види, функції, кількість і обсяг.
13. Вимоги до тексту наукової статті. Тон викладу. Особливості цитування.
14. Методика підготовки та оформлення публікацій.
15. Форми звітності при науковому дослідженні та апробації результатів дослідження.

Тип індивідуального завдання – реферат;

Виконується ІНДЗ з додержанням всіх технічних вимог до письмових робіт. Текст має бути надрукований на принтері через 1,5 міжрядкових інтервали на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт Times New Roman, 14 пт. Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: ліве – 25 мм, нижнє, верхнє – 20 мм, праве – 15 мм. За обсягом ІНДЗ має складати 15-20 сторінок. ІНДЗ починається з титульного аркуша, за ним розміщують послідовно: зміст ІНДЗ, основний текст (з підзаголовками відповідно до змісту роботи), список використаних джерел (не менше 15), посилання на джерело інформації - обов'язкове;

Оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання: 15 балів.

10. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання.

Словесні і наочні використовуються під час лекцій. Під час проведення лекцій використовуються такі словесні методи як: розповідь, пояснення, елементи дискусії, проблемні питання, та наочні методи: ілюстрація, демонстрація, презентація.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи: обговорення, аналіз професійних ситуацій, укладання глосарію, виконання тестових завдань.

Під час виконання завдань самостійної роботи використовуються методи роботи з книгою, професійних ситуацій, конспектування, вивчення першоджерел, самоконтроль.

11. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на семінарському занятті

<i>Оцінка</i>	<i>Критерії оцінювання навчальних досягнень</i>
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, вільно використовує наукову термінологію, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не

	користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Критерії оцінювання ІНДЗ:

15 балів – тему повністю розкрито щодо виконання поставлених завдань, здатність здійснено аналіз та узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу, самостійність та оригінальність дослідження, відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела.

10 балів – тему розкрито достатньо повно, проведено аналіз наукової інформації, переважно констатуючого характеру, опрацьовано достатню кількість джерел, мають місце технічні та стилістичні помилки.

5 балів – тему розкрито недостатньо повно, наведено матеріал репродуктивного характеру, список використаних джерел недостатній для розкриття теми.

0 балів – матеріал повністю використано із інтернету.

12. Засоби оцінювання

Поточний контроль перевірка конспектів студентів; співбесіда зі студентами під час індивідуальних занять; консультація; тестова перевірка знань; перевірка індивідуального навчально-дослідного завдання; експрес-опитування; залік.

Підсумкова оцінка складається з суми балів за:

- роботу студента на семінарських заняттях;
- самостійну роботу (конспекти, опрацювання інформаційних джерел);
- виконане індивідуальне навчально - дослідне завдання (написання рефератів, виконання творчих та інших індивідуальних завдань);
- виконання тестових завдань; відповіді на заліку.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2			Підсумковий тест	Сума
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8		
5	5	5	5	5	5	5	15	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Виконання завдань на семінарських заняттях передбачено в аудиторії, яка обладнана комп'ютерною технікою, в якій є доступ до мережі Інтернет, проектор мультимедійний, екран, дошка настінна маркерна, використовувати мультимедійні презентації, наочний матеріал тощо.

15. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Основ наукових досліджень» для здобувачів вищої освіти за ОС «Магістр» спеціальності 073 Менеджмент (освітньо-професійна програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»). Маріуполь: МДУ, 2020. 18с.
2. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.
4. Тестові завдання до курсу.
5. Перелік питань для самоконтролю знань студентів.

16. Рекомендована література

Базова

1. Ковальчук В. В., Моїсеєв Л. М. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Вид. 2-е, доп. І перероб. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2004. 208 с.
2. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
3. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі. Київ: Центр навч. Літ-ри, 2003. 116 с.
4. Петрук В.Г., Володарський Є.Т., Мокін В.Б. Основи науково-дослідної роботи. Вінниця, 2006. 144с.
5. Сидоренко В.К, Дмитренко П.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. для вищих педагогічних закладів освіти. Київ, 2000. 143с.
6. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2003. 240 с. 21. с.

Допоміжна

1. Мороз І.В. Кваліфікаційні роботи у педагогічному ВНЗ. Київ, 2002.
2. Мороз І.В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення та захисту. Київ, 1997. 57 с.
3. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні. *Ін форм. Збірник Міносвіти*. 1998. С.3-13.

17. Інформаційні ресурси

1. <http://psychologu.ru/pedagogika/01z990-1.htm>
2. <http://www.psy.com.ru/from/read/asp?id=1853>
3. <http://www.iriss.ru/eventdisplay?id>
4. <http://flogiston.ru/articles/labour/stano/art>
5. <http://www.Ecsocman.edu.ru/socis/msg1213934.htm>
6. <http://azps.ru/articles/personal.htm>
7. <http://www.psylib.ukrweb>